

การทำบุญที่ปรากฏในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้น ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21
Making Merit in the Inscriptions of the Early Ayutthaya Period During
the 20th-21st Buddhist Century

อรพรรณ สุวรรณ

Orapan Suwanna

สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร
Epigraphy in Thai and Oriental Languages, Silpakorn University
suwanna_o@silpakorn.edu

ทรงธรรม ปานสกุน

Songtham Pansakun

ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร
Oriental Languages, Silpakorn University

Received April 5, 2022; Revised October 18, 2022; Accepted October 20, 2022

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ส่วนประกอบและองค์ประกอบการทำบุญที่ปรากฏในจารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้น ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยจารึกนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน สิ่งที่ขาดไม่ได้ในจารึกคือการสะท้อนด้านความเชื่อและศาสนา การบูชาหรือการทำบุญมักเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องบันทึกเพื่อประกาศบอกเล่าเรื่องราวโดยตรงตามเหตุการณ์นั้นหรือบอกเล่าโดยมีนัยยะแฝงด้านอื่นด้วยการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือที่ดีตามจุดประสงค์ของผู้สร้าง แต่เมื่อเวลาผ่านไปการเปลี่ยนผ่านยุคสมัยอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลากหลายด้านทั้งสถานภาพในสังคม กระบวนการความคิด คติความเชื่อตามผู้ปกครองหรืออิทธิพลความเชื่ออื่นที่เข้ามา จึงทำให้เกิดความแตกต่างในการทำบุญแต่ละสมัยที่มีสถานภาพของผู้ทำบุญและการให้สิ่งของและความเชื่อที่ต่างออกไป ขอบเขตที่ศึกษาในบทความนี้จะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งถือเป็นช่วงอยุธยาตอนต้น โดยจารึกถือเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่จารึกขึ้นร่วมสมัยกับเหตุการณ์นั้น ๆ จึงมีความน่าเชื่อถือในฐานะของหลักฐานปฐมภูมิที่นักศึกษาศาสตร์จำเป็นต้องศึกษา เพื่อเข้าใจโลกทัศน์และแบบแผนของคนในสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีต่อการทำบุญ ผลการศึกษาเปรียบเทียบกับงานพบว่าส่วนประกอบในการจารึกอยุธยาตอนต้นมักเริ่มต้น

ด้วยการบอกวัน เดือน ปีศักราช มีชื่อบุคคลระบุควบคู่กับการทำบุญและปรากฏการตั้งสัตยาธิฐานเป็นส่วนมากลงท้ายในจารึก ส่วนองค์ประกอบในจารึกอยุธยาตอนต้นสถานภาพทางสังคมของผู้ทำบุญเป็นเจ้าของขุนนางและพระสงฆ์โดยส่วนมาก เน้นการสร้างพระพิมพ์ศาสนสถาน ความเชื่อและสิ่งที่คาดหวังในการทำบุญคือการบรรลุโพธิญาณและขอได้เกิดทันยุคพระศรีอริยเมตไตรย

คำสำคัญ : จารึกการทำบุญ, จารึกสมัยอยุธยาตอนต้น, อยุธยาช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21

Abstract

The purpose of this study was to analyze the components and elements that appeared in the merit-making inscriptions of the early Ayutthaya period during the 20th-21st Buddhist century. A lot of inscriptions are part of telling stories about the way of life and culture of the people. Most important element in inscriptions is the reflection of beliefs and religions. Worshiping or making merit is often important to record to tell the story directly according to the event or to tell it with other implications through the use of religion as a tool for the purposes of the creator. But over time, the transition of the era can cause social changes in various aspects, including status in society. thought processes, beliefs, Ruler or other influences thus causing a difference in making merit in each period with the status of the donor Giving different things and beliefs. The scope studied in this article is in the 20th-21st Buddhist century, which is the early Ayutthaya period. The inscription is considered an important historical evidence. Because it is contemporary with the event, it is reliable as a primary evidence that history students need to study. In order to understand the worldview and patterns of people in the early Ayutthaya period towards making merit. The Results of the study comparing the number showed that the elements in early Ayutthaya inscriptions often started with the date of the era. There is a person's name specified along with making merit and most of the ratifications appear at the end of the inscription. As for the elements in the early Ayutthaya inscriptions, the social status of the philanthropists were mostly nobles and monks. Emphasis on creating amulets, religious places, beliefs and hope for merit, which is to achieve enlightenment and be born in the Sri Ariyamatriya period.

Keywords : Merit inscription, Early Ayutthaya period inscriptions, Ayutthaya during the Buddhist century 20th-21st

บทนำ

การทำบุญนั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในหลายศาสนา โดยมีจุดประสงค์เพื่อค้ำจุนศาสนาให้อยู่รอดตามยุคสมัยต่อไป เช่น พรหมณ์ถวายข้าวดูแลเทวาลัยหรือวิหารอันเป็นที่ประทับของเทพเจ้า การให้ที่ดินพืชไร่อันจะเป็นผลประโยชน์ในการดำรงชีพแก่นักบวชผู้สืบทอดคำสอนศาสนา เป็นต้น การทำบุญนั้นปรากฏหลักฐานมานานอย่างน้อยในพุทธศตวรรษที่ 3 รัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (อัมพร ศิลปะเมธากุล, 2540: 43) โดยมีข้อความจารึกบนศิลาต่าง ๆ บริเวณสถูปสาญจีซึ่งจะมีชื่อผู้ศรัทธาบริจาคเงินหรือสิ่งของในการปลูกสร้างศาสนสถาน จึงสลักชื่อสกุลไว้เป็นพยานการประกอบกุศลในกาลนั้น โดยประกอบไปด้วยบุคคลหลายชนชั้น เช่น กษัตริย์ นักบวช พ่อค้า หรือแม้แต่ประชาชนธรรมดา ต่อมาศาสนาจากอินเดียได้แผ่ขยายเข้ามาในประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศในภูมิภาคนี้จึงได้รับอิทธิพลการทำบุญและจารึกเพื่อประกาศบุญไปด้วย เช่น ในสมัยสุโขทัยมีคติความเชื่อของชาวพุทธว่าการทำบุญจะช่วยสืบต่ออายุพุทธศาสนา ปรากฏในจารึกนครชุม พ.ศ. 1900 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 32-34 “แต่ป้อนสถาปนาพระมหาธาตุเมื่อหน้า ได้สามพันเก้าสิบเก้าปีจึงจะสิ้นศาสนาเป็นเจ้า”

การเปลี่ยนผ่านยุคสมัยจากสุโขทัยมาถึงอยุธยา ความแตกต่างด้านพื้นที่และกลุ่มผู้ปกครองก็เป็นปัจจัยสำคัญในสังคมที่ทำให้ความเชื่อหรือคติในการทำบุญนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิม จารึกสมัยอยุธยาเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้เห็นถึงความเชื่อในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน ฉะนั้นแล้วผู้ศึกษาจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาจากจารึกที่ปรากฏการทำบุญจำนวนทั้งหมด 18 หลัก ผู้ศึกษาจะนำเสนออายุของจารึกในรูปแบบปีพุทธศักราช ซึ่งมีอายุระหว่างพุทธศักราช 1917-2079 ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ มีกษัตริย์รวมทั้งสิ้น 15 พระองค์ โดยใช้ลักษณะเชิงเปรียบเทียบในบทความนี้ และนำเสนอตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 2 หัวข้อ คือ 1) ส่วนประกอบในจารึกการทำบุญ เปรียบเทียบกันเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนต้นเท่านั้น เพื่อให้ทราบว่าแบบแผนในการจารึกเรื่องราวการทำบุญ และ 2) องค์ประกอบที่ปรากฏในจารึกการทำบุญ ผู้ศึกษาจะเปรียบเทียบองค์ประกอบที่ปรากฏในจารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้นกับยุคสมัยก่อนหน้าและหลัง เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจภูมิหลังและลักษณะที่สืบทอดหรือเปลี่ยนไปของการทำบุญที่ปรากฏในจารึก โดยเปรียบเทียบกับยุคสมัยก่อนอยุธยาตอนต้น คือ สมัยสุโขทัย ช่วงปี พ.ศ. 1835-2006 และยุคสมัยหลัง คือ อยุธยาสมัยหลัง ช่วงปี พ.ศ. 2111-2310

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาส่วนประกอบหลักในจารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้น เพื่อให้ทราบว่าจารึกทั้ง 18 หลัก มีส่วนเริ่มต้น ส่วนเนื้อหา และส่วนลงท้ายอย่างไรบ้าง
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการทำบุญในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้น เพื่อให้ทราบว่าจารึกทั้ง 18 หลัก มีผู้สร้างหรือผู้ทำบุญ ลักษณะการทำบุญ และคติความเชื่อในการทำบุญเป็นไปในลักษณะใดบ้าง

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาการทำบุญที่ปรากฏในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้น ช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยปรากฏจารึกที่เป็นการทำบุญอยู่จำนวน 18 หลัก มีอายุระหว่างพุทธศักราช 1917-2079 โดยอ้างอิงข้อมูลจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2562) และหนังสือประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก : จารึกสมัยอยุธยา (ศานติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ, 2561) ดังนี้

ชื่อจารึก	อายุจารึก
1. จารึกแผ่นดีบุกวัดมหาธาตุ	พ.ศ. 1917
2. จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา	พ.ศ. 1918
3. จารึกวัดสองคบ 1	พ.ศ. 1951
4. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 1	พ.ศ. 1956
5. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 2	พ.ศ. 1956
6. จารึกวัดสองคบ 3	พ.ศ. 1976
7. จารึกวัดสองคบ 2	พุทธศตวรรษที่ 20
8. จารึกออกศรีไตร	พุทธศตวรรษที่ 20
9. จารึกประดิษฐานพระธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20
10. จารึกลานเงินภาษาไทย วัดมหาธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20
11. จารึกสิรินันทะ	พุทธศตวรรษที่ 20
12. จารึกวัดตะพาน	พ.ศ. 2010
13. จารึกเถรธรรมไตรโลกย์	พ.ศ. 2012
14. จารึกญาณทัสสี	พ.ศ. 2033
15. จารึกปลายรอยพระพุทธรูปบาทศิลา วัดเชิงคีรี	พ.ศ. 2053
16. จารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2068
17. จารึกนายศรีโยธาทอกบวช	พ.ศ. 2071
18. จารึกวัดเขมา	พ.ศ. 2079

วิธีดำเนินการศึกษา

บทความนี้ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาตัวบทจากหลักฐานชั้นต้น คือ จารึก ซึ่งมีทั้งศิลาจารึกแผ่นดีบุกและลานเงินนับว่าเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากนั้นศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ส่วนประกอบหลักในจารึกการทำบุญ

เมื่อศึกษาแล้วจะพบว่าในจารึกแต่ละหลักนั้น มีส่วนประกอบเป็นแบบแผนในการจารึกอยู่ 3 ส่วน คือ

1) ส่วนเริ่มต้นของจารึก 2) ส่วนเนื้อหาของจารึก 3) ส่วนลงท้ายของจารึก ซึ่งแต่ละส่วนปรากฏรายละเอียดไว้ดังนี้

ชื่อจารึก	อายุจารึก	ส่วนเริ่มต้น	ส่วนเนื้อหา	ส่วนลงท้าย
1. จารึกแผ่นตีบุกวัดมหาธาตุ	พ.ศ. 1917	ตั้งสัตยาธิษฐาน	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
2. จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา	พ.ศ. 1918	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน คำสาปแช่ง
3. จารึกวัดส่องคบ 1	พ.ศ. 1951	คาถาภาษาบาลี	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
4. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 1	พ.ศ. 1956	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
5. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 1	พ.ศ. 1956	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
6. จารึกวัดส่องคบ 3	พ.ศ. 1976	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
7. จารึกวัดส่องคบ 2	พุทธศตวรรษที่ 20	คาถาภาษาบาลี	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
8. จารึกออกศรีไตร	พุทธศตวรรษที่ 20	บอกเฉพาะปี	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
9. จารึกประดิษฐานพระธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20	ชื่อบุคคลผู้ทำบุญ	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
10. จารึกลานเงินภาษาไทย วัดมหาธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20	ชื่อบุคคลผู้ทำบุญ	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
11. จารึกสิรินันทะ	พุทธศตวรรษที่ 20	ชื่อบุคคลผู้ทำบุญ	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน

12. จารึกวัดตะพาน	พ.ศ. 2010	ชำรุด	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
13. จารึกเถรธรรมไตรโลกย์	พ.ศ. 2012	ชำรุด	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
14. จารึกญาณทัสสี	พ.ศ. 2033	ชำรุด	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
15. จารึกปลายรอยพระพุทธบาทศิลาวัดเชิงคีรี	พ.ศ. 2053	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ชำรุด	ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานหรือการสาปแช่ง
16. จารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2068	บอกวัน เดือน ปี ศักราช	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน คำสาปแช่ง
17. จารึกนายศรีโยธาทอกบวช	พ.ศ. 2071	คาถาภาษาบาลี	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน
18. จารึกวัดเขมา	พ.ศ. 2079	ชื่อบุคคลผู้ทำบุญ	ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของ	ตั้งสัตยาธิษฐาน

1. ส่วนเริ่มต้นของจารึก แบ่งเป็น

1.1 เริ่มต้นด้วยการบอกวัน เดือน ปีศักราช มีจำนวน 7 หลัก ยกตัวอย่างเช่น

จารึกวัดส่องคบ 3 พ.ศ. 1976 เริ่มต้นด้วยการบอกปีที่ล่วงมาและบอกวันที่เหลือของพุทธกาล มี เนื้อความว่า

“แต่พระเสด็จเข้านิพพานได้ 1976 ปี เดือนหนึ่ง 20 วันๆ นี้แล แต่ศาสนายังภายหน้าอันข้าภายใน ยัง 3022 ปี 10 เดือน 6 วัน ประสมทั้ง 2 แห่งนี้ได้ 5000 แล”

มีจารึกที่เริ่มต้นด้วยลักษณะเดียวกันแต่บอกเพียงเฉพาะปี คือ จารึกออกศรีไตร พุทธศตวรรษที่ 20 มีเนื้อความว่า

“ปีให้เล่า ให้บรรจพระทองสีบองค์ พระเงินเจ็ดองค์ พระธาตุ 5 องค์ หัวแหวน 1”

1.2 เริ่มต้นด้วยคาถาบาลีกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย มีจำนวน 3 หลัก ยกตัวอย่างเช่น

จารึกนายศรีโยธาทอกบวช พ.ศ. 2071 เริ่มต้นด้วยคาถาภาษาบาลี มีเนื้อความว่า

“นมตถุ นโม เม สพพพุธานัน นโม สพพมมานัน นโม เม สพพสงฆานัน รตนตตยัม วรณามิหิ
“ครั้งกูนมัสการแก่พระศรีรัตนตรัยแล้วทั้งสามประการแล้ว กูจึงจะตั้งมาสเกณท์”

1.3 เริ่มต้นด้วยชื่อบุคคลสำคัญที่เป็นเจ้าภาพหรือผู้ทำบุญ มีจำนวน 4 หลัก ยกตัวอย่าง เช่น

จารึกประดิษฐานพระธาตุ พุทธศตวรรษที่ 20 เริ่มต้นด้วยชื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าภาพทำบุญ มีเนื้อความว่า

“จะประดิษฐานพระธาตุ 2 องค์พระจวงกรม 5 องค์พระพิมพ์ผุญญาย ออกแก้วกระทำแล้วร้อยสิบเจ็ดองค์

อีกพระเจ้ารัตนมาลาผู้เป็นลูก อีกลูกเต้าทั้งหลาย อ้ายญะอัว ชื่อจัว อ้วนน้อย เอี้ยญจัว อ้ายรัต”
ยกเว้น จารึกแผ่นดีบุกวัดมหาธาตุ พ.ศ. 1917 เป็นจารึกหลักเดียวที่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐานไว้ตั้งแต่ส่วนต้นจารึกมีเนื้อความว่า

“ด้วยกุศลผลบุญข้าหล่อมพระพุทธรูปแก้ววันเกิดทำบูชาพระศรีรัตนตรัย
ฟังพระสัตปกรณาภิธรรมสรรพบริบูรณ์กลับนาอาณิสสนี้ไปทั่วไตรภพ
สบสัตวันกรบิตรญาติสาธุชนส่วนตนกุศลไปเกิดเอากำเนตในดุสิตคัลบพิตรพระไมตรี”
และ จารึกวัดตะพาน พ.ศ. 2010 จารึกเถรธรรมไตรโลกย์ พ.ศ. 2012 จารึกญาณทัสสี พ.ศ. 2033 ส่วนเริ่มต้นของจารึกไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ในหมวดใด เนื่องจากชำรุด

2. ส่วนเนื้อหาของจารึก

มีเนื้อหาเน้นที่การทำบุญถวายสิ่งของแก่ศาสนา หรือบอกจำนวนรายการสิ่งของที่ถวาย ระบุชื่อผู้ถวายควบคู่กับของที่ทำบุญถวาย มีจำนวนหลัก 17 ยกตัวอย่างเช่น

จารึกแผ่นดีบุกวัดมหาธาตุ พ.ศ. 1917 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 4-12 มีเนื้อความว่า

“อันนี้ชื่อผู้กระทำพระพิมพ์นี้แล พ่ออ้ายได้เจ็ดสิบห้าปี วันไดยิบหมื่นเจ็ดพันห้าร้อยวัน
กระทำพระถัวน วันเท่าตั้งนี้อันนี้ ส่วนแม่เนาได้เจ็ดสิบห้าปี วันไชยธูปหมื่นเจ็ดพันห้าร้อยวัน
กระทำพระถัวนวันดังนี้”

ยกเว้น จารึกปลายรอยพระพุทธรูปบาทศิลา วัดเชิงคีรี พ.ศ. 2053 ที่ไม่สามารถระบุได้ว่าปรากฏชื่อผู้ทำบุญหรือไม่ เนื่องจากชำรุด

3. ส่วนลงท้ายของจารึก แบ่งเป็น

3.1 ลงท้ายด้วยการตั้งสัตยาธิษฐานของผู้ทำบุญ มีจำนวน 12 หลัก ยกตัวอย่างเช่น

จารึกวัดเขมา พ.ศ. 2079 ลงท้ายด้วยการตั้งสัตยาธิษฐานของผู้ทำบุญว่า

“ส่วนกุไชยปรารถนาโพธิสมภาร และกุเกิดมาในชาติใด ๆ

ก็ตือขอกุมีปรีชญาและสมบัติเกิดมาแก่กุทุก ๆ กำเนต พยาธิก็อย่ามีแก่กุ”

3.2 ลงท้ายด้วยการสาปแช่งผู้ลักขโมยสิ่งที่ทำบุญหรือนำไปใช้ในการไม่เกี่ยวกับศาสนา หรือแอบอ้าง มีจำนวน 2 หลัก ยกตัวอย่างเช่น

จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา พ.ศ. 1918 ลงท้ายด้วยการสาปแช่งผู้ที่แอบอ้างจารึกหลังพระพุทธรูปว่า

“ใครมาอ้างหลังของพระเจ้าแลย์ยี่ปีทา จุ่งเอาลูกเต้าเผ่าพันธุ์ใส่แมกผกา

ข้าพระเจ้าแสนธรรมดายนี จุ่งผู้นั้นตกรกแสนกลบอย่ารู้เกิด(อย่า)

รู้ให้ทานตนพยาทรก่อนใดได้ อย่าให้เอาเขามาเกิดทันเห็นพระเจ้าสักอัน ฯ”

3.3 ไม่พบการลงท้ายด้วยการตั้งสัตยาธิฐานและการสาปแช่ง ซึ่งจบลงด้วยส่วนที่เป็นเนื้อหา มีจำนวน 6 หลัก เช่น

จารึกเจ้าเศรษฐีเทพศิริมานนท์ 1 ไม่พบการลงท้ายจบลงเพียงการถวายของทำบุญว่า

“117 แหวนอันหนึ่งผ้าสนอบลาย 1 เสื้อ 1 สไบ 1 เช็ดหน้าอันหนึ่ง

ผสมค่าทั้งหลาย 210000 คนครอกหนึ่ง”

จะเห็นได้ว่าส่วนเริ่มต้นของจารึกในอยุธยาตอนต้น พุทธศตวรรษที่ 20-21 นั้นนิยมขึ้นต้นด้วยการบอก วัน เดือน ปีศักราช มากที่สุด คือมีจำนวน 7 หลัก รองลงมาคือชื่อบุคคลที่มีจำนวน 4 หลัก และการเริ่มต้นด้วยคาถาบาลีกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย มีจำนวน 3 หลัก ส่วนที่น่าสนใจคือ จารึกแผ่นดีบุกวัดมหาธาตุ พ.ศ. 1917 เป็นจารึกเพียงหลักเดียวที่ขึ้นต้นด้วยการตั้งสัตยาธิฐานซึ่งควรจะเป็นส่วนลงท้ายมาเริ่มต้นในจารึกแทน จารึกที่ชำรุดในส่วนเริ่มต้นไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ในหมวดใด มีอยู่ 3 หลัก คือจารึกวัดตะพาน พ.ศ. 2010 จารึกเศรษฐมไตรโลกย์ พ.ศ. 2012 และจารึกญาณทัสสี พ.ศ. 2033 ในส่วนเนื้อหาของจารึกพบว่าจากทั้งหมด 18 หลัก พบการระบุชื่อบุคคลผู้ทำบุญควบคู่กับของที่ทำบุญให้กับศาสนาถึง 17 หลัก ยกเว้น จารึกปลายรอยพระพุทธรูปวัดเชิงคีรี พ.ศ. 2053 เพียงหลักเดียวที่มีการชำรุดในบรรทัดส่วนหน้าสิ่งของที่ทำบุญ จึงเป็นที่น่าศึกษาวิเคราะห์ในภายภาคหน้าว่าส่วนที่ชำรุดไปนั้นมีความเป็นไปได้ว่าอาจจะเป็นชื่อบุคคลเช่นเดียวกันหรือไม่ ส่วนลงท้ายของจารึกพบการลงท้ายด้วยการตั้งสัตยาธิฐานของผู้ทำบุญมากที่สุดถึง 12 หลัก รองลงมาไม่พบการลงท้ายด้วยการตั้งสัตยาธิฐานหรือการสาปแช่ง มีจำนวน 6 หลัก ซึ่งจบด้วยส่วนของเนื้อหาสิ่งของที่ถวายไป ส่วนการลงท้ายด้วยการสาปแช่งพบน้อยที่สุดและไม่ปรากฏอยู่เลย จะปรากฏพร้อมกับการตั้งสัตยาธิฐานด้วยเสมอ มีจำนวนเพียงแค่ 2 หลัก

องค์ประกอบการทำบุญในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้น

เมื่อศึกษาแล้วพบว่าประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ 1) ผู้สร้างหรือผู้ทำบุญ 2) ลักษณะการทำบุญ 3) คติความเชื่อในการทำบุญ ดังนี้

1. ผู้สร้างหรือผู้ทำบุญ

ชื่อจารึก	อายุจารึก	ด้าน / บรรทัด ข้อความที่สำคัญ
1. จารึกแผ่นดีบุกวัดมหาธาตุ	พ.ศ. 1917	2/4-12 “อันนี้ชื่อผู้กระทำพระพิมพ์นั้นแล พ่อأي่ได้เจ็ดสิบห้าปี วันไต่ยิบหมื่นเจ็ดพันห้าร้อยวันกระทำพระถัวน วัน เเท่าดั่งนั้นอันนี้ ส่วนแม่เฒ่าได้เจ็ดสิบห้าปีวันไชริฎิบหมื่น เจ็ดพันห้าร้อยวันกระทำพระถัวนวันดั่งนี้”
2. จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา	พ.ศ. 1918	1/2-3 “เกิดใจศรัทธา ขุนสมรทเปรชญาให้ทำสีมาเป็นธรรมสถานพิหารอวาสแต่สมเด็จพระพุทธเป็นเจ้า”
3. จารึกวัดสองคบ 1	พ.ศ. 1951	1/2 “เจ้าเมืองขุนเพชญสารมีพระผจงศรัทธาประดิษฐานไว้ต่างได้เท่าพระมหาเถรศีลคำคำพิริยผู้เป็นครูเจ้า”
4. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 1	พ.ศ. 1956	1/3-5 “จึงเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์เจ้าเมืองแม่นางสร้อยทอง ย่าออกศรี แม่อาม และแม่น้อยผู้เป็นลูก พ่อจั่วลูกเขย จึงมาประจุพระธาตุ 2 องค์พระทอง 2 พระเงิน 2 แท่งเงินพระพิมพ์”
5. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 2	พ.ศ. 1956	1/2-4 “จึงเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ ปู่เจ้าสิงหนทเจ้าเมือง แม่นางสร้อยทอง ย่าออกศรี ย่าพระ ย่าแม่น แม่เอว แม่สาชา พ่อสามน้อย ผู้เป็นลูก แม่วัง ปู่ญ พ่อไสย แม่แพง // จึงชาวเจ้าทั้งหลาย สโมทมาทอพระบรรจุพระธาตุ 2”
5. จารึกวัดสองคบ 3	พ.ศ. 1976	1/3 “เจ้าสัทธิธรรมมหาเถรศาสนาวามหาอุบาสกอุบาสิกา ญาติกาเท่าใด พ่อยี่ดัดผมและแม่สร้อยมีใจศรัทธาทอ พระเจดีย์อันตน หนึ่งได้ 5 วา 2 ศอก” 2/1 “พ่อยี่ดักมะกระทำบุญทั้งหลายนี้ไซ้ ของจได้ทันพระศรีอาริย์โมตริโพธิสัตว์” 2/4 “ส่วนเจ้าสุนทรผู้เป็นเจ้านั้นไซ้รหากเลิกศาสนาพระ เจ้าทั้งนี้จะ ของจได้ทันพระศรีอาริย์โมตริแล” 2/6 “ส่วนพ่อรัตน์และแม่เทศกระทำบุญช่วยผ้ากำมา”

6. จารึกวัดสองคบ 2	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/2-4 “แม่สันแก้วแลพ่อสาม แม่เพี้ยเห็นเสร็จจรจงพระ มหาธาตุแล เจ้าเถรเทพย์ผู้เฒ่า เจ้ากุกกักพี่น้องพวกพันธุ์จะไปแดนสวรรค์”
7. จารึกออกศรีไตร	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/1-3 “ออกออกศรีไตรกับพระญาติทั้งหลายจงพอในสวรรค์ สมบัติใน นิพพานสถานอันอุดม”
8. จารึกประดิษฐานพระ ธาตุ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/1-2 “จะประดิษฐานพระธาตุ 2 องค์พระจวงกรม 5 องค์ พระพิมพ์ ญาณ ออกแก้วกระทำแล้วร้อยสิบเจ็ดองค์ อีกพระเจ้ารัตน มาลาผู้เป็นลูกอีกลูกเต้าทั้งหลาย อ้ายญะอ้ว ชื่อบัว อ้วนน้อย เอีย ยู่จัว อ้ายรัต”
10. จารึกลานเงินภาษาไทย วัดมหาธาตุ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/1 “ลลิตลิลิตบทพระขัตติย ขุนศรีรัตนกรลุดแต่สรณสรเพญ์สมเด็จ พระพุทเจ้า อีกลูกเต้าพวกพ้องพี่น้องศรัทธาหล่อพิมพ์พระ คณนา”
11. จารึกสิรินันทะ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/1 “ข้าชื่อสิรินันทะ เป็นปราชญ์มีศรัทธาเป็นสัทธรรมทายก สร้าง พระพุทธรูปดีบุกหมื่นกว่าองค์”
12. จารึกวัดตะพาน	พ.ศ. 2010	1/6-10 “เจ้าเมืองทองผู้้องด้วยไอศวรรย์สมบัติพ่อผู้เฒ่า ทั้ง องค์นาง เมืองผู้เฒ่า แม่เจ้าคำศรี เจ้าแม่ท้าวสร้อยทอง นารีผอง ด้วยลูก เจ้าหน้าขุนทั้งปองตั้งกระทำการพระ พิหารนั้น”
13. จารึกเถรธรรมไตร โลกย์	พ.ศ. 2012	1/2-6 “หากสร้าง...ไรในดำปนไรเป็นจัน...อารามธรรมไตรโลกย์”
14. จารึกญาณทัสสี	พ.ศ. 2033	1/5 “ญาณทัสสีสร้างพระ...”
15. จารึกปลายรอย พระพุทธรูปบาทศิลา วัดเชิง ศิรี	พ.ศ. 2053	1/3 “ไชย..(ส)ถาปนาพระบาทลักษณะ”
16. จารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2068	3/9-12 “จึงให้นายพันเทพรักษา อำแดงกอง แลอำแดงศรี บัว ทองผู้ลูก มีใจศรัทธากัลปนา”

17. จารึกนายศรีโยธา ออกบวช	พ.ศ. 2071	1/18-19 “จึงมหาสัทธาบุญญมิตร์ททาจะใคร่สร้าง อารามใน ตำบลพระศรีมหาโพธิ์”
18. จารึกวัดเขมา	พ.ศ. 2079	1/10-11 “เจ้าเทพุจจีแลบผ้าขาวพ.นนา..วลาน.งช่วยกัน สร้างกันทำ” 1/28-40 “อ้าแดงกอนซื้อไว้รองพระธรรมคัมภีร์ อ้าแดงกอนซื้อไว้รอง พระธรรมคัมภีร์ พรสมุดชายปักผืนหนึ่งค่าด้าสิ่งหนึ่ง อ้าแดงหอม ซื้อไว้รองมหา เวสสันดร อ้าแดงเสนบูชามหาเวสสันดรจารสำหรับ หนึ่งบาทหนึ่งเพดานธรรมาสสองด้าสิ่งไม้ประดาตุ้ม ทองเหลือง รอบ // // แต่นี้อ้าแดงหยาดสร้างไว้บูชา พระเป็นเจ้าฮ่องดวง หนึ่งด้าหน้าศอกหนึ่งค่าสองด้าสิ่ง กลองลูกหนึ่งไม้สักด้าสิ่งหนึ่ง กังสะดาลูกหนึ่งหนัก สองซ้งค่าหกสลึง// เจ้าหมื่นเทพนมมิตร มีศรัทธาทำหิน ฟิงแผ่นหนึ่งมาตั้งไว้แต่งแก่พระสงฆ์ฟิงเมื่อสดับ ธรรม กับหินดาดที่นั้งสิบแผ่น // // หินแผ่นนี้นายพันพิชณู กรรม ให้และนายสังลูกนายเทพไชยรับ...ให้เป็นจารึกไว้ ใ้หมั่นกับ ศาสนาพระเป็นเจ้า /// แต่...ารานกับพระ เจ้าสามสิบไร่อยู่ตะวันออกหน้า พินารนาสิบ...สมเด็จ มหาอุบาสกท่านเจ้าพระยาศรีธรรม ราชาโคราชพระรา.. เดชมี่พระราชาศรัทธาให้แก่พระเจ้าใหม่นี้ ไซร้สิบไร่” 2/2-5 “แลอ้าแดงยอดเมียสร้างไว้กับพระเป็นเจ้าที่นี้..ไร่ มนบาผ้าขาว เทพและอ้าแดงยอดเมีย..พระเจ้า // // อ้าแดงยศน้อง..ไว้กับ พระเจ้าให้หมั่นรักษาพยาบาลพระเป็นเจ้า”

จากตารางข้างต้นสามารถจำแนกสถานะผู้ทำบุญที่ปรากฏในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้นได้เป็น 4 สถานะ ดังนี้

- 1.1 จารึกที่มีผู้ทำบุญเจ้าเมืองหรือขุนนาง มีอยู่ 8 หลัก
- 1.2 จารึกที่มีผู้ทำบุญเป็นพระสงฆ์ มีจำนวน 8 หลัก
- 1.3 จารึกที่มีผู้ทำบุญเป็นสามัญชน มีจำนวน 1 หลัก
- 1.4 จารึกที่ไม่สามารถระบุสถานะผู้ทำบุญได้ มีจำนวน 1 หลัก

การทำบุญในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นผู้ทำบุญจะมีสถานะเป็นเจ้าเมืองหรือขุนนาง และพระสงฆ์ ส่วนมากจำนวนเท่ากัน โดยเป็นหลักนำในการเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธาสมาชิกชนมาร่วมกระทำบุญกัน เป็นกลุ่มคน ซึ่งปรากฏหลักฐานเป็นจำนวนมากถึง 8 หลัก มากกว่าสมัยสุโขทัยที่มีอยู่ 5 หลัก (ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง, 2549) ส่วนสถานะผู้ทำบุญที่เป็นกษัตริย์ จากมีอยู่ในสมัยสุโขทัยนั้นไม่ปรากฏในช่วง

อยุธยาตอนต้น ทั้งนี้ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่าหากใช้จารึกวัดจุฬามณี พ.ศ. 2224 ซึ่งเป็นจารึกช่วงอยุธยาตอนปลายที่เล่าย้อนไปในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถออกผนวชให้สร้างวัดจุฬามณีขึ้น จะเท่ากับว่าพบหลักฐานการทำบุญในจารึกที่ปรากฏพระนามกษัตริย์ในสมัยอยุธยาตอนต้นเพียงแค่ 1 หลักเท่านั้น แม้ว่าช่วงระยะเวลาที่ศึกษาสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นจะมีกษัตริย์มากถึง 15 พระองค์ ในขณะที่จารึกสุโขทัยปรากฏนามของกษัตริย์ในการทำบุญมากถึง 11 หลัก สถานะผู้ทำบุญต่อมาที่มีจำนวนไม่ต่างกันมาก คือ ผู้ทำบุญที่เป็นเจ้าเมืองหรือขุนนางสมัยอยุธยาตอนต้นมีจำนวนมากกว่าสมัยสุโขทัย 3 หลัก และผู้ทำบุญที่เป็นสามัญชนมีน้อยกว่าสมัยสุโขทัย 1 หลัก

เทียบกับอยุธยาสมัยหลังนั้นจะพบจารึกที่เกี่ยวกับการทำบุญเป็นจำนวนมากกว่าในช่วงอยุธยาตอนต้น (ศานติ ภักดีคำ และนวรรตน์ ภักดีคำ, 2561: 3-9) เช่น ชุตจารึกแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ที่อ่านแปลแล้ว 40 แผ่น ระบุศักราชต่อเนื่องกันไปเรื่อยมาตั้งแต่อยุธยาสมัยหลังจนถึงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มักต่อเติมบุญและซ่อมแซมปฏิสังขรณ์อยู่เสมอ จารึกวัดโพธิ์ศาลาน พ.ศ. 2181 ระบุชื่อพระยารามและออกหมื่นเทพร่วมหล่อระฆัง จารึกวัดจุฬามณี พ.ศ. 2224 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้สร้างพระพุทธรูปจำลอง มีการกล่าวย้อนไปถึงครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระบรมราชโองการให้สร้างวัดจุฬามณี จารึกวัดใหม่ศรีโพธิ์ พ.ศ. 2292 และ 2298 ระบุชื่อท้าวพรหมกันดาลเป็นผู้ทำบุญมีสถานะเป็นเจ้าเมืองหรือขุนนาง จารึกวัดจำปา พ.ศ. 2309 ปรากฏชื่อพระสงฆ์เป็นผู้ทำบุญซื้อมหาจันฉะร่วมกับผู้มีจิตศรัทธา เป็นต้น โดยทั้งนี้มีการการทำบุญอยุธยาสมัยหลังที่น่าสนใจอยู่ 2 หลัก ที่ไม่ทราบชื่อผู้ทำบุญแต่สันนิษฐานว่าน่าจะมีสถานะเป็นกษัตริย์ คือ จารึกวัดพระคันธกุฎี พ.ศ. 2298 เนื่องจากมีคำราชาศัพท์ในบรรทัดที่ 17 ว่า “พระราชศรัทธาถวายพระกัลปนา” และ จารึกพลับพลาจตุรมุข พ.ศ. 2301 พบคำว่า “พระกัลปนา” ซึ่งในจารึกวัดจุฬามณีใช้คำว่า “ พระราชตำราพระกัลปนาข้าพระจุฬามณี” ฉะนั้นแล้วผู้ทำบุญจึงน่าจะมีสถานะเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกับจารึกวัดจุฬามณี โดยรวมแล้วข้อแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนระหว่างสถานะผู้ทำบุญในจากจารึกสมัยอยุธยาตอนต้นเทียบกับอยุธยาสมัยหลัง พบว่ามีจารึกหลายหลักกล่าวถึงพระนามกษัตริย์ในขณะที่จารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นไม่มีกล่าวถึง มีเพียงแต่สถานะเจ้าเมืองหรือขุนนางและพระสงฆ์ที่ปรากฏเป็นจำนวนมากและสืบต่อมาถึงอยุธยาสมัยหลัง สามัญชนยังเป็นส่วนน้อยเช่นเดียวกันกับอยุธยาตอนต้น

2. ลักษณะการทำบุญ

ชื่อจารึก	อายุจารึก	ของที่อุทิศในการทำบุญ
1. จารึกแผ่นศิลาจารึกวัดมหาธาตุ	พ.ศ. 1917	สร้างพระพิมพ์เท่าจำนวนวันเกิด
2. จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา	พ.ศ. 1918	สร้างโบสถ์ให้ข้าสมในผู้หญิง 20 คน ข้าง 1 ตัว คุณา ต้นโพธิ์ 4 ต้น ข้าพระผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 5 คน

3. จารึกวัดส่องคบ 1	พ.ศ. 1951	สร้างถนน 2 แห่ง และเรือนให้เป็นกุฏิ วิหาร ข้าพระ 2 คน ทอง 8 ตำลึง ตลับ ผ้า 100 ผืน
4. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 1	พ.ศ. 1956	บรรจุพระธาตุ 2 องค์ พระทอง 2 องค์ พระเงิน 2 องค์ แท่งเงิน พระพิมพ์ 117 องค์ แหวน 1 ผ้านอบลาย 1 เสื้อ 1 สไบ 1 เช็ดหน้า 1 คนครอก 1
5. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริมานนท์ 2	พ.ศ. 1956	ก่อพระ บรรจุพระธาตุ 2 องค์ พระทอง 2 องค์ พระ เงิน 12 องค์ พระติบูก 220 องค์
6. จารึกวัดส่องคบ 3	พ.ศ. 1976	สร้างกุฏิ วิหาร ศาลา เจดีย์ พระทอง 20 องค์ พระเงิน 2 องค์พระติบูก 161 องค์ เงินทอง ผ้า ผ้านเช็ดหน้า 2 ผืน สไบ 1 ผืน ธง บรรจุในเจดีย์
7. จารึกวัดส่องคบ 2	พุทธศตวรรษที่ 20	สร้างพระทอง 8 องค์ พระเงิน 5 องค์ พระพิมพ์ 100 องค์ บรรจุในเจดีย์ ผ้า 7 ผืน แหวนทอง
8. จารึกออกศรีไตร	พุทธศตวรรษที่ 20	พระทอง 10 องค์ พระเงิน 7 องค์ พระธาตุ 5 องค์ หัว แหวน 1 หัว ดอกไม้ 9 ดอก พระคัมภีร์ 222 เล่ม
9. จารึกประดิษฐานพระธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20	สร้างพระธาตุ 2 องค์ พระจกกรม 5 องค์ พระพิมพ์ ใหญ่ 117 องค์ พระพิมพ์ 198 องค์ ผ้าขาว ผ้าเทศ จีวร เสื้อสไบ หัวแหวนสีแดง รัตนรังสี 4 องค์ บรรจุ พระธาตุ
10. จารึกลานเงินภาษาไทย วัดมหาธาตุ	พุทธศตวรรษที่ 20	หล่อพระพิมพ์ 65,252 องค์
11. จารึกสิรินันทะ	พุทธศตวรรษที่ 20	พระพุทธรูปติบูก
12. จารึกวัดตะพาน	พ.ศ. 2010	สร้างวิหาร ให้เงิน 2 ชั่ง ดอกไม้
13. จารึกเถรธรรมไตรโลกย์	พ.ศ. 2012	ให้ไร่ สร้างวิหาร
14. จารึกญาณทัสสี	พ.ศ. 2033	สร้างพระพิมพ์
15. จารึกปลายรอย พระพุทธรูปศิลา วัดเชิงคีรี	พ.ศ. 2053	ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป
16. จารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2068	ถวายที่ สร้างวิหารผสมเงิน ซื่อไม้ แฝก หินสี หินดาด ข้าพระหญิงชาย ฆ้อง
17. จารึกนายศรีโยธา ออกบวช	พ.ศ. 2071	ถวายที่ สร้างวิหาร บูชาพระจากพิษณุโลก 4 องค์ มา ประดิษฐาน สร้างพระพุทธรูปใหญ่ พระแร่เหล็กเงิน ทองสำ ริดติบูกหินไม้ 40 องค์ พระเจดีย์ ข้าพระชาย หญิง คนครัว เงินบูชาอุโบสถ 4 ตำลึง

18. จารึกวัดเขมา	พ.ศ. 2079	ก่อหินแลงรองวิหาร สร้างบ่อน้ำอาบน้ำกิน 2 บ่อ ก่อ กำ แพง 4 ด้าน หินพิง หินคาดที่นั่ง 10 แผ่น ผ้าเบงจดี 1 ผืน บาตรทองเหลือง 1 ใบ ลานพานเทศ 2 พาน ถ้วยโคม ลาย 2 ถ้วย เครื่องแต่งบายศรี 20 ดวง ตำลึง ทองเหลือง 1 ดวง เหยียนทองสำริด น้ำเต้าทองสำริด 2 เต้า เหยียนเทศน์ 1 เหยียน กากะเยีย ผ้าปัก เพดานธ รมาสไม้ประตาคุ่มทอง ช้อง กลอง กังสะ ดาล ที่ 50 ไร่ นา 10 สวน 6 ไร่เล็ก ไร่มน 2 ไร่ ข้าพระหญิงชาย
------------------	-----------	--

จากเนื้อความที่ปรากฏในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้นสามารถจำแนกลักษณะการทำบุญที่ปรากฏในจารึกได้ 5 ลักษณะ จำแนกได้ ดังนี้

- 2.1 จารึกที่ทำบุญด้วยการสร้างศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ มีจำนวน 18 หลัก
- 2.2 จารึกที่ทำบุญด้วยการถวายที่ดิน นา ไร่ สวน และผลผลิตจากที่ดินนั้น มีจำนวน 6 หลัก
- 2.3 จารึกที่ให้คนเป็นข้าพระไว้ใช้ในวัด มีจำนวน 5 หลัก
- 2.4 จารึกที่ให้สัตว์ในการทำบุญ มีจำนวน 1 หลัก
- 2.5 จารึกที่ให้สิ่งของเครื่องใช้เงินทองในการทำบุญ มีจำนวน 10 หลัก

จะเห็นได้ว่าจารึกการทำบุญในสมัยอยุธยาตอนต้น มีธรรมเนียมการทำบุญที่นิยมกันมากอย่างขาดไม่ได้เลย คือการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุโดยมีการกล่าวถึงไว้ทุกหลัก สิ่งที่เห็นได้ชัดในลักษณะการทำบุญที่ ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นคือการสร้างพระพิมพ์จำนวนมากเพื่อบรรจุลงไปในพระธาตุด้วย (พันธุ์ทิพย์ ชื่น เนตร, 2555) กล่าวว่า “พระพุทธรูปพิมพ์” แนวความคิดดั้งเดิมในการสร้างพระพิมพ์นั้น เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย โดยสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการไปบูชาสังเวชนียสถานทางพุทธศาสนา 4 แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ (สวน ลุมพินี) ตรัสรู้ (พุทธคยา) ปฐมเทศนา (सारนาถ) และปรินิพพาน (กุสินารา) ต่อมากลายเป็นวัตถุที่คนยากจนนิยมสร้างไว้เพื่อบูชา หลังจากนั้นได้เกิดความเชื่อว่าพุทธศาสนาจะเสื่อมลงในพุทธศักราช 5000 ตามคัมภีร์ของลังกา จึงได้มีการสร้างพระพิมพ์ที่จารึกคาถาเย ธมมา ซึ่งเป็นหัวใจพุทธศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยมีการฝังพระพิมพ์ไว้ตามเจดีย์ต่าง ๆ หากพุทธศาสนาเสื่อมไปไม่มีใครรู้จักหลักธรรมต่าง ๆ อีก เมื่อมาพบพระพิมพ์เหล่านี้ ก็อาจมีการฟื้นฟูศาสนาขึ้นใหม่ แต่ในปัจจุบันพระพิมพ์กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนนิยมมีไว้เป็นเครื่องรางของขลัง เพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ ซึ่งต่างไปจากแนวคิดเดิม

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้นแล้ว การทำบุญในสมัยสุโขทัยกลับมีลักษณะในการ อุทิศสิ่งของเครื่องใช้เงินทองมากที่สุด คือ มีจำนวน 15 หลัก รองลงเป็นการสร้างศาสนสถานและศาสนวัตถุ มี จำนวน 14 หลัก (ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง, 2549 : 78) ส่วนของการทำบุญด้วยการถวายที่ดิน นา ไร่ สวน ผลผลิต จากที่ดินนั้น และการทำบุญให้คนเป็นข้าพระไว้ใช้ในวัดมีจำนวนลดลงจากสมัยสุโขทัยที่มีการกล่าวถึง 9 หลัก และ 13 หลัก แต่ในสมัยอยุธยาตอนต้นกล่าวถึงเพียงจำ

นวนอยู่ 6 หลักและ 5 หลักตามลำดับ สุดท้ายคือจารึกที่ให้สัตว์เป็นการทำบุญนั้น ก็มีจำนวนน้อยกว่า สุโขทัยเช่นเดียวกัน ในสุโขทัยมีจำนวน 4 หลัก ส่วนสมัยอยุธยาตอนต้นพบแค่หลักเดียวเป็น จารึกที่พบใหม่ในปีพ.ศ. 2547 (ศานติ ภักดีคำ, 2562) คือ *จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา* พ.ศ. 1918

จารึกอยุธยาสมัยหลังพบว่าการทำบุญสร้างศาสนสถานนั้นปรากฏเป็นจำนวนมากที่สุด เว้นแต่ธรรมเนียมการสร้างพระพิมพ์ที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นหายไป ปรากฏการสร้างแผ่นทองหุ้มปลียอดพระบรมธาตุฯ และระฆังมาแทนที่เป็นจำนวนมาก (ศานติ ภักดีคำ และนวรรตน์ ภักดีคำ, 2561: 6-9) ซึ่งอยุธยาสมัยหลังนั้นให้ความสำคัญกับการร่วมสร้างและซ่อมแซมศาสนสถานมากกว่า การทำบุญในลักษณะอื่นอย่างการถวายที่ดิน นา ไร่ สวน ผลผลิตจากที่ดิน และการทำบุญให้คนข้าพระ ไว้ใช้วัด การให้สิ่งของในเครื่องใช้ในการทำบุญลดน้อยลงมากจากอยุธยาตอนต้นที่มีจำนวนมากถึง 10 หลัก อยุธยาสมัยหลังเน้นไปที่เรียไรเงินจากสามัญชนเพื่อสร้างศาสนสถานพบได้ใน*จารึกพระบรมธาตุชัยนาท* ด้านที่ 1 พ.ศ. 2260 ส่วนจารึกที่ให้สัตว์เป็นการทำบุญ มีจำนวนเท่ากับสมัยอยุธยาตอนต้น 1 หลัก คือ *จารึกวัดจำปา* พ.ศ. 2309 เป็นการให้กระบือตัวผู้และตัวเมีย สิ่งเหล่านี้สะท้อนภาพเศรษฐกิจในสมัยอยุธยาตอนต้นและอยุธยาสมัยหลังได้เป็นอย่างดีว่ามีลักษณะการทำบุญที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ก็ยังแสดงออกลักษณะร่วมกันว่าผู้คนในสมัยอยุธยามีกำลังทรัพย์สถานะทางเศรษฐกิจดี

3. คติความเชื่อในการทำบุญ

ชื่อจารึก	อายุจารึก	ด้าน / บรรทัด ข้อความที่สำคัญ
1. จารึกแผ่นตึกวัดมหาธาตุ	พ.ศ. 1917	1-2/7-14,1-5 “ส่วนตนกูข้าขอไปเกิดเอากำเนิดในดุสิตคัลบพิตรพระ ไมตรี เมื่อศรีสรรเพชญ์เสด็จมาเป็นพระพุทธรอมา อุดบัติในกษัตริย์ ตระกูลไพเราะสุรเปรมปราษฎ์อาจ โอยทานหาญห้าวลือทั่วทุกแดนแสนสาธูชาทันฟังขงธรรมเทศนาสมพระเจ้า ขอเข้าบวชทรงผนวชชม บุญกุลบาตรจีวรอย่าพักกรโกนเกศเต็จเกลสตระบัด อรหัดหันสงสารโดยพระไปนิรพานฟากฟ้าขอได้เยี่ยงกู ข้าอริฐานนี้แต่อันนี้ชื่อผู้กระทำพระพิมพ์นี้แล”
2. จารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา	พ.ศ. 1918	1/14-16 “ด้วยกลไ้ จึงได้ไปเกิดทันพระพุทธรศรีอารยไมตรีอันจะ มา พุงได้ขึ้นเมืองฟ้าทิพย์พิมานสวรรคฯ”
3. จารึกวัดสองคบ 1	พ.ศ. 1951	2/5-6 “ขอให้ทันพระพุทธรศรีอารยไมตรีของจะมีพระปรีชญา ด้วยอสงไขยอย่าเลงปูลิชนเอาคนแต่พระศรีรัตน ธาตุคลานไปหนใดก็ติงพระศรีอารย(ไม)ตรี // สิทธิการิยะ”

4. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริ มานนธ์ 1	พ.ศ. 1956	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน แต่มีการทำบุญบรรจุ พระ พระ พิมพ์ แหวน ผ้า เสื้อ สไบ ผ้าเช็ดหน้าในพระธาตุ
5. จารึกเจ้าเถรศรีเทพศิริ มานนธ์ 2	พ.ศ. 1956	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน แต่มีการทำบุญบรรจุ พระทอง พระเงิน พระติบูก ลงในพระธาตุ
6. จารึกวัดส่องคบ 3	พ.ศ. 1976	2/1-4 “พ่อยี่ตักผะกระทำบุญทั้งหลายนี้ไซ้ของจงได้ทันพระ ศรีอา ริยโมตรีโพธิสัตว์...ขอมีปรีชาของงทันพระศรี อารียโมตรีทุก ชาติแล พ่อยี่ตักผะมีใจศรัทธาบวชหลานตนหนึ่งเป็นภิกษุลูก ตนหนึ่งเป็นสามเณรจ่ายทำบุญ ทั้งนี้ปรารถนาเกิดมาชาติใดก็ ดีขอมั่งมีอาจให้ทานจำ ศีลภาวนาขอลูกแกโสตาปัตติผลหมาย เข้าไปนิพพาน” 2/4-6 “เจ้าสุ(น)ทรผู้เป็นเจ้านั้นไซ้รหากเลิกลาศาสนาพระเจ้า ทั้งนี้จะ ของงได้ทันพระศรีอารียโมตรีแลขอมีปรีชา ขอมีข้าวของเงิน ทองขอมีโถมงามขอมี (พาหนะ) ขอมีพ่อแก้วแม่แก้วขอมีปาก หอมตนหอมกระทำบุญ ทั้งหลายนี้ไซ้ (กรรมนี้ได้) แก่แม่แก่ พ่อแก่ญาติกาพันธุ์พงศ์และตนโสด”
7. จารึกวัดส่องคบ 2	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/4-5 “เจ้ากชักพี่น้องพวกพันธุ์จะไปแดนสวรรค์แลเล็งกุศล ไปแก่พ่ออยู่”
8. จารึกออกศรีไตร	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/1-3 “ออกออกศรีไตรกับพระญาติทั้งหลายจงพอนสวรรค์ สมบัติในนิพพานสถานอันอุดม”
9. จารึกประดิษฐานพระ ธาตุ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน แต่มีการทำบุญ ประดิษฐานพระ ธาตุ พระพิมพ์ หัวแหวน ผ้าจีวร เสื้อ สไบ บรรจุพระธาตุ
10. จารึกลานเงินภาษา ไทย วัดมหาธาตุ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/3-7 “จุ่งลสุวรรณคัณิรพานสถานสถิตทุกคน ส่วนตนพ่อขุนขอไปกุล ในดุสิตคัลบพิตรพระโมตริ เมื่อพระศรีสรรเพชญ์เสด็จมาเป็น พระพุทธ ขอจยุดิมาเกิดเอากำเนดในกษัตริย์ที่นี้ สัปตรัตน อันอนันต์ขอมีศักดิ์เท่าท้าวมันธาตุ ขอปราษฎ์จุพระมโหสถ์ อาจโปรดท้าวกิ่งเจ้าสุตโสม ขอมีโถมอันผจญพระกามเทียม รามด้วยหาญอาจให้ทานเท่าพระเพลยันดร ขอรู้อาติสมรทุก เมื่อเปื้อสงสาร คำเข้าเข้าฟังธรรมเทศนาศรัทธาขอบวชรด ใจบุญภูบาลาตรจีพร อย่าพักกรโกนเกศเต็จเกลสสระบัดอรรถ หันสงสาร เอาสาธูยังนิรพานพาฟ้าขอได้เยื้องตูข้าวธัญฐานนี้ แต่ฯ”

11. จารึกสิรินันทะ	พุทธศตวรรษ ที่ 20	1/2-4 “ด้วยผลบุญนี้ตราบเท่าที่ข้ายังต้องเที่ยวไปสู่ภพน้อยภพ ใหญ่อันจะนับมิได้นั้น ขอให้ข้ามีปรีชา มีรูปงาม มี เสียงไพเราะ เฉียบแหลม ยิ่งในสรรพศาสตร์ รู้แนวความคิด เป็นผู้ทรงศิลป์ มี สมบัติต่าง ๆ อันประเสริฐ เป็นผู้บริจาคทานหาประมาณมิได้ เป็นผู้ปลดปล่อยตนให้พ้นจากกิเลส เป็นผู้ยินดีในกุศลอันหา โทษมิได้ ขอให้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลเทอญ”
10. จารึกวัดตะพาน	พ.ศ. 2010	2/5-10 “ส่วนกุศลผลบุญแห่งเจ้าเมือง จำศีลภาวนา เรียบดอก ไม้ออ ไหว้พระเจ้าจรเดินมาแต่ไหน ย่อมใส่ใจแผ่ผล บุญไปแก่ ธ พระยาเจ้า กับฝูงเฝ้าแก้วแม่ญาคูทักทั้งผอง” 2/10-15 “อนึ่งยอมจำนองใจที่สำเร็จปรารถนาปราบแก้ว สรรเพชญ์ เป็นพระพุทธรูปหนึ่งในกาลจักมาภายหน้า โพนให้จุ่งทันสำนัก พระศรีอริยเมตไตรเป็นเจ้าโสดแล”
11. จารึกเถรธรรมไตร โลกย์	พ.ศ. 2012	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน มีแค่การทำบุญให้ไว้ สร้างวิหาร
12. จารึกญาณทัสสี	พ.ศ. 2033	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน มีแค่สร้างพระพิมพ์ ให้แก่พระเถรธรรมไตรโลก
13. จารึกปลายรอย พระพุทธรูปศิลา วัด เชิงคีรี	พ.ศ. 2053	ไม่ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐาน แต่เป็นการสร้างรอย พระพุทธรูป
14. จารึกวัดพระเสด็จ	พ.ศ. 2068	3/2-7 “พอรพากฝากสัตว์ทั้งหลายฝ่ายบนจนเท้ารูปพรหม ต่อหน้าได้เท้าอบายสัตว์ทั้งหลายจงสุขสำราญสานต์ ระเบียบดับ โคกโรคทุกข์มขมนตลสวรค์สรรพสุขทุกข์ . โ. ค. กังวลอันต รายสาธทะละนิรพานพระวิหารสถาน สีมาถาปนากุโบสถนี้จึงคงตรงต่อถ้ำลาวสาน”
15. จารึกนายศรีโยธา ออกบวช	พ.ศ. 2071	2/20-28 “ขอกุจงได้เป็นพระเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาลจะมา ภายพางหน้าโพ้นและเอาสัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นจาก โอบงสสา รอำนาจพยาธิดาพารอันตรายจงอย่าได้มีอายุ ยืนได้อิบแสนปีจุ งมีใจ(คำ)รบในพระศรีรัตนตรัยแก้ว ทั้งสามประการเพราะเจ้า ไทยจะเอาสัตว์ทั้งหลายเข้าสู่นิพพาน”

16. จารึกวัดเขมา	พ.ศ. 2079	2/7-9 “นักบุญช่วยกันสร้างไว้กับพระพุทธพระธรรมทั้งมวลนี้ จงให้มันให้คงและเป็นอันนิสงส์แก่นักบุญทั้งหลายต่อ เท้าสวรรค์นิพพาน” 2/10-18 “ส่วนกษัตริย์ปรารถนาโพธิสมภารเมื่อใดแลไปมิถึงแก่โพธิสมภารและก่เกิดมาในชาติใด ๆ ก็ดีชอกุมมีปรีชาญาณ และสมบัติเกิดมาแก่ทุก ๆ กำนัดพยาธิก็อย่ามีแก่กู อันหนึ่งอันนิสงส์อันกูได้บวชในศาสนาพระเจ้าก็ดีอันกู ได้สร้างไว้ในศาสนาพระเจ้าดังนี้ก็ตีกัลปนาบุญส่งไป แก่ครูอุปัชฌาย์ พ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ญาติ แก่ท้าวแก่พระ ย่า แก่เทพยดาทั้งหลายและสัตว์อันไปตกนรกก็ได้อันได้ เป็นเปรตดิริจฉานก็ตจจึงได้ความสุขทุก ๆ คนโพล อันนิสงส์อันกูได้สร้างในศาสนาพระเป็นเจ้าไว้ดังนี้”
------------------	-----------	---

จากเนื้อความที่อยู่ในจารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้นไม่ว่าจะปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐานในการทำบุญ หรือไม่ก็ตาม คติความเชื่อจะยังคงแฝงไว้ในลักษณะการทำบุญองค์ประกอบที่ 2 คือคุณได้จากสิ่งของที่อุทิศให้ว่ามี ความสอดคล้องกับความเชื่อใด แต่สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องมากที่สุดคือ คำสอนด้านการทำบุญในเรื่อง บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย (ขนิษฐา อลงกรณ์, 2551 : 41) รวมถึงความนิยมในชาดก ที่นิยมฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกซึ่งบำเพ็ญทานบารมีก่อนจะบรรลุปุริชาตเป็น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติต่อมามีอันกลายเป็นแบบอย่างของการทำบุญให้ทานของพุทธศาสนิกชนในทุกยุคทุกสมัย เนื่องจากการทำบุญที่เข้าใจได้ง่ายและทำได้สำเร็จมากกว่าการปฏิบัติบุญให้สำเร็จด้วยการรักษาศีล ในบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 2 สิลมัย บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนาในบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 7 ภาวนามัย และบุญที่สำเร็จ ด้วยการแสดงธรรมในบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 9 ธัมมเทศนามัย เป็นต้น ซึ่งเป็นบุญที่ผู้มีสถานะสามัญชนหรือชนชั้นผู้ปกครองที่ไม่ได้เป็นนักบวชไม่สามารถเข้าถึงหรือทำให้สำเร็จได้ยาก ฉะนั้นการให้ทานหรืออุทิศจึงเป็นการทำบุญที่นิยมกันมากกว่า ซึ่งผู้กระทำการบุญนั้นต้องการผลบุญอันมีทั้งทางโลกและทางธรรมโดยการทำบุญในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้นเน้นการสร้างอุทิศให้เป็นส่วนหลักเนื่องจากมีการสร้างศาสนสถานหรือศาสนวัตถุปรากฏอยู่เนืองนาอยู่ในจารึกทุกหลัก หรือแม้แต่การอุทิศข้าพระทรีพัสสน์ข้าวของเครื่องใช้ ทั้ง 2 อย่างนี้จะสอดคล้องกับหลักบุญกิริยาข้อที่ 1 คือ ทานมัย ในส่วนของเนื้อหาการทำบุญบรรจุหรือประดิษฐานพระธาตุ บวชพระสามเณร อาราธนาพระสงฆ์มาฉลองพระพุทธรูป จะตรงกับในหลักกิริยาบุญวัตถุข้อที่ 6 เวยยาวัจจมัย การอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้กับผู้ล่วงลับหรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย และการ อนุโมทนาบุญ จะเกี่ยวข้องกับบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 2 ปัตติทานมัย และบุญกิริยาวัตถุข้อที่ 3 ปัตตนาโมทมัย ทั้งนี้ ความคาดหวังสูงสุดในทุกยุคสมัยยังคงเป็นความเชื่อในการทำบุญเพื่อให้ผลบุญที่ตนได้ทำ

นั้น ทำให้ตนได้เกิดทันในยุคพระศรีอาริยเมตไตรยอันเป็นพระพุทธเจ้าองค์สุดท้าย โดยพุทธศาสนิกชนเข้าใจดีว่าการเข้าถึงนิพพาน จำเป็นต้องอาศัยการสั่งสมบุญบารมีหลายภพชาติ แทบจะทุกสถานะพบว่าได้ตั้งสัตยาธิษฐานให้ตนได้มีอำนาจ วาสนา ทรัพย์สินเงินทองเพื่อที่จะสร้างบุญกุศลต่อไปได้จนบรรลุโพธิญาณหรือเข้าสู่นิพพาน (ศานติ ภักดีคำ และ นวรัตน์ ภักดีคำ, 2561: 26)

ส่วนคติความเชื่อในสมัยสุโขทัยนั้น มีความเชื่อที่ต่างออกไปคือความเชื่อเรื่องผีสงฆ์เทวดาอันเป็นความเชื่อ พื้นถิ่นที่ปรากฏการกล่าวถึงในจารึกสุโขทัยหลายหลัก ความเชื่อศาสนาพราหมณ์ที่ควบคู่กับศาสนาพุทธ ดังที่ ปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมร พ.ศ. 1904 ความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ตามลัทธิมหายาน ในจารึกสองแคว พ.ศ. 1947 แนวคิดสถานภาพของเพศหญิงที่จะมีการตั้งสัตยาธิษฐานให้ตนนั้นได้เกิดเป็นชายในชาติต่อไป อย่างในจารึกบ้านางเมาะ พ.ศ. 1935-1947 และจารึกวัดอโศการาม พ.ศ. 1942

คติความเชื่อทั้งหลายนี้ไม่ปรากฏอยู่ในจารึกการทำบุญสมัยอยุธยาตอนต้นและอยุธยาสมัยหลัง อันเนื่องมาจากเดิมที่สุโขทัยยังคงมีความเชื่อคติพราหมณ์ที่หลงเหลืออยู่เดิมจากอิทธิพลขอม (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2545: 108) การเปลี่ยนแปลงความเชื่อนั้นไม่สามารถปรับเปลี่ยนศรัทธาของผู้คนได้อย่างทันที หากแต่ต้องใช้ระยะเวลาการผสมผสานความเชื่อใหม่เข้าไป จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อของคนได้ ฉะนั้นแล้วเมื่อมีการเปลี่ยนหัวอำนาจการเมือง รวมถึงระยะเวลาที่เปลี่ยนผ่านมานานพอสมควร จึงทำให้ความเชื่อคติบางอย่างในสมัยสุโขทัยถูกกลืนหายไปไม่ปรากฏในสมัยหลัง

ส่วนคติความเชื่อในอยุธยาสมัยหลังพบว่าคติความเชื่อการตั้งสัตยาธิษฐานเพื่อต้องการบรรลุโพธิญาณ และเกิดในยุคพระศรีอาริยเมตไตรยยังคงสืบทอดต่อมา แต่คติความเชื่อในการทำบุญมีการพูดถึงเฉพาะที่ต่างออกไปจากสมัยอยุธยาตอนต้น เช่นกล่าวถึงการสาปแช่ง พบความเชื่อเรื่องท้าวเวสสุวรรณและบริวารยักษ์อันเป็นหนึ่งในท้าวจตุรโลกบาล (อนันต์ ศรีศักดิ์, ม.ป.ป. 73-36) อย่างในจารึกพลับพลาจตุรमुख พ.ศ. 2309 หรือแม้แต่การอุทิศส่วนบุญกุศลไปยังบริวารยักษ์ก็ยังคงถูกกล่าวถึงในจารึกอีกหลักหนึ่ง คือ จารึกพระคันธกุฎี พ.ศ. 2298 ซึ่งเป็นคติความเชื่อที่ปรากฏขึ้นมาในอยุธยาสมัยหลัง แต่กลับไม่พบในจารึกการทำบุญอยุธยาสมัยต้นเลยแม้แต่หลักเดียว จึงใคร่เป็นข้อเสนอแนะให้ผู้ศึกษาที่สนใจนำประเด็นนี้ไปศึกษาต่อ

บทสรุป

การส่งเสริมการอุปถัมภ์ศาสนาด้วยการทำบุญ สร้างศาสนสถานศาสนวัตถุ อุทิศที่ดิน สิ่งของคน สัตว์ รวมถึงการจัดพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา เป็นกุศโลบายสืบทอดศาสนาให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไปด้วย มนุษย์ไม่สามารถอยู่หากปราศจากความเชื่อและความหวัง การทำบุญในความเชื่อของตนจึงเป็นสิ่งสะท้อนโลกทัศน์ความคิดมุมมองความเป็นอยู่ได้อย่างดี จากการศึกษาการทำบุญในสมัยอยุธยาตอนต้นโดยเปรียบเทียบจำนวนนั้นพบว่า ส่วนประกอบในจารึกทำบุญช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 มีส่วนเริ่มต้นด้วยนิมิตการบอก วัน เดือน ปีศักราชเป็นส่วนมาก มักนิยมระบุชื่อผู้ทำบุญควบคู่กับสิ่งที่ทำบุญ

และพบการตั้งสัตยาธิฐานลงท้าย องค์ประกอบในการทำบุญเมื่อเปรียบเทียบกับสมัยก่อน-หลังนั้นมีความแตกต่างกัน ในด้านของปัจจัยทางประวัติศาสตร์การเมือง การเปลี่ยนผ่านช่วงเวลาของยุคสมัย จากอาณาจักรหนึ่งสู่อีกอาณาจักร คือ สมัยสุโขทัยมายังอยุธยา หรือแม้แต่ในยุคสมัยเดียวกันเองแต่เป็นช่วงระยะเวลาที่ต่างกัน คืออยุธยาตอนต้นและอยุธยาสมัยหลัง เห็นได้ว่ามีสถานะผู้ทำบุญที่ต่างออกไป คือ ในอยุธยาตอนต้นไม่ปรากฏพระนามกษัตริย์ในจารึกทำบุญยกเว้น*จารึกวัดจุฬามณี* พ.ศ. 2224 ที่ได้กล่าวย้อนไปในสมัยสมเด็จพระบรมไตรนาถจากช่วงเวลาอยุธยาสมัยหลัง ต่างจากสมัยสุโขทัยและอยุธยาสมัยหลังที่ปรากฏพระนามของกษัตริย์ในจารึกทำบุญ ส่วนหลักนាំในการทำบุญพบว่าสถานะเจ้าเมืองหรือขุนนางและพระสงฆ์นั้นปรากฏมากที่สุด ในสมัยอยุธยาตอนต้นยังคงสืบต่อมาถึงช่วงอยุธยาสมัยหลัง ค่านิยมที่เป็นลักษณะเด่นในสมัยอยุธยาตอนต้นคือการสร้างศาสนวัตถุ คือ พระพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อบรรจุพระธาตุ ในขณะที่สมัยสุโขทัยมีลักษณะการทำบุญด้วยข้าวของเครื่องใช้เงินทองมากที่สุด อย่างไรก็ตามคติความเชื่อพระศรีอารียเมตไตรย ให้ทานเพื่อสั่งสมบุญบารมีในชาติต่อไป ความต้องการที่จะบรรลุโพธิญาณยังคงอยู่ และเป็นความเชื่อแบบเถรวาทตรงตัวมากขึ้น จากสมัยสุโขทัยที่ยังมีคติพราหมณ์ปรากฏอยู่ ความเชื่อในเรื่องท้าวจตุรโลกบาลไม่ถูกกล่าวถึงเลยในสมัยอยุธยาตอนต้น แต่กลับไปปรากฏในอยุธยาสมัยหลังแทน แม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในคติพุทธไตรภูมิสมัยสุโขทัย จึงเป็นไปได้ว่าในอยุธยาช่วงต้นนั้นปฏิเสธการรับต่อความเชื่อของกลุ่มอำนาจผู้นำเก่าก็เป็นได้ ทั้งนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาต่อไปในภายหน้า อย่างไรก็ตามผลการศึกษากิจการทำบุญที่ปรากฏในจารึกสมัยอยุธยาตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 20-21 นี้ แสดงให้เห็นว่าเนื้อหาที่ได้ไม่ได้มีเพียงการทำบุญแค่มิติเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถนำไปประกอบการเสริมสร้างความเข้าใจ และต่อเติมมิติอื่นให้เกิดความสมบูรณ์ได้มากขึ้น ในด้านประวัติศาสตร์ส่วนของสภาพบ้านเมือง ความเป็นอยู่ผู้คน สภาพเศรษฐกิจ และคติความเชื่อศาสนา หรือแม้แต่การนำไปตีความวิเคราะห์ใหม่เพื่อเข้าใจโลกทัศน์ตามหลักฐานใหม่ที่จะปรากฏในภายภาคหน้า

เอกสารอ้างอิง

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2545). *สารนิเทศจากคัมภีร์ใบลานสมัยอยุธยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียร์สแควร์

ชนิษฐา อลังกรณ์. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์การทำบุญในจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พันธุ์ทิพย์ ธีระเนตร. (2555). *ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*. เข้าถึงเมื่อ 9 เมษายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/>

सानติ ภัคดีคำ. (2562). ศิลาจารึกหลังพระพุทธรูปปางลีลา “ศิลาจารึก” หลักแรกของอยุธยา ที่ค้นพบใหม่? เข้าถึงเมื่อ 9 เมษายน 2564 เข้าถึงได้จาก https://www.silpamag.com/history/article_15752

सानติ ภัคดีคำ และนวรรตน์ ภัคดีคำ. (2561). ประวัติศาสตร์อยุธยาจากจารึก : จารึกสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง. (2549). “การกลาปนาในจารึกสุโขทัย อยุธยา และธนบุรี-รัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศุณย์มานุษยวิทยาสรินธร. (2562). ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. เข้าถึงเมื่อ 9 เมษายน 2564. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/>

อนันต์ ศรีศักดิ์ดา. (ม.ป.ป), ท้าวจตุโลกบาล : เทวดารักษาโลก. เข้าถึงเมื่อ 9 เมษายน 2564. เข้าถึงได้จาก https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_07/pdf/Executive%20Journal27_4_75-78.pdf

อัมพร ศิลปะเมธากุล. (2540), “พุทธศิลป์ในสมัยเริ่มแรก.” วารสารวิทยาบริการ 8, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 43.